

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مجلس شورای اسلامی

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بیامری از خداوند سبحان و اعتقاد بر این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشتن مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه‌آیست جایگاه دانشگاه در اتمسفر فرهنگ و تمدن بشری، ما دانشجویان و اعضاء هیات علمی و احدی دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می‌گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخلفی نکنیم:

- ۱- اصل برائت: التزام بر برائت جویی از هرگونه رفتار غیر اخلاقی و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه‌ای غیر علمی می‌آیند.
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تمهید به اجتناب از هرگونه جانب‌داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تمهید به رواج دانش و اشناء نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تمهید به رعایت حریم باور حرمت با انجام تحقیقات و رعایت جانب‌داری خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۶- اصل رازداری: تمهید به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان، کشور و کلیه افراد و نهادی مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل حقیقت‌جویی: تلاش در راستای پی‌جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان‌سازی حقیقت.
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تمهید به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.
- ۹- اصل منافع ملی: تمهید به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه الهیات

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: الهیات، گرایش فقه و مبانی حقوق

عنوان :

تعارض میان سند و شهادت در فقه و حقوق موضوعه ایران

استاد راهنما :

دکتر مجید وزیری

استاد مشاور :

دکتر سید علی پورمنوچهری

پژوهشگر :

سمیه ملک زاده

تابستان ۱۳۹۲

تقدیم به، همسر،

به پاس قدردانی از قلبی آکنده از عشق و معرفت که محیطی سرشار از سلامت و

امنیت و آرامش و آسایش برای من فراهم آورده است.

از این که اسوه صبر و تحمل بودی و مشکلات مسیر را برایم تسهیل نمودی،

سپاسگزارم.

پاسکزاری:

اکنون که با استعانت از درگاه احدیت، تحقیق و نگارش این پایان نامه به اتمام رسیده است، بر خود لازم می دانم که به رسم ادب از زحمات استادان فاضل و فرزانه ام، جناب آقای دکتر مجید وزیری و جناب آقای دکتر سید علی پور منوچهری که شاکردی ایشان را توفیق و افتخاری بس بزرگ بر خود می دانم، صمیمانه تشکر می کنم. بانسکر خالصانه خدمت همه کسانی که به نوعی مراد به انجام رساندن این مهم یاری نموده اند.

گفت استاد: مبردرس از یاد

یاد باد آنچه به من گفت استاد

یاد باد آنکه مرایاد آموخت

آدمی نان خورد از دولت یاد

بیچ یادم نرود این معنی

که مراد من نادان زاد

پدرم نیز چو استادم دید

گشت از تربیت من آزاد

پس مرانت از استاد بود

که به تعلیم من استاد استاد

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب سمیه ملک زاده دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۹۰۰۸۳۶۸۴۹ در رشته الهیات - فقه و حقوق اسلامی که در تاریخ ۱۳۹۲/۶/۱۸ از پایان نامه

خود تحت عنوان: **تعارض میان سند و شهادت در فقه و حقوق موضوعه**

با کسب نمره ۱۷ و درجه بسیار خوب دفاع نموده‌ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در موارد که دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان‌نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده‌ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء

بسمه تعالی

در تاریخ: ۹۲/۶/۱۸

دانشجوی کارشناسی ارشد **سمیه ملک زاده** از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره **۱۷**

بحروف هفده و با درجه **بسیارخوب** مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

XX

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۰۴۰۷۹۱۲۰۲۹
عنوان پایان نامه: تعارض میان سند و شهادت در فقه و حقوق موضوعه		
نام و نام خانوادگی دانشجو: سمیه ملک زاده	تاریخ شروع پایان نامه: ۹۱/۱۱/۲۹	
شماره دانشجویی: ۹۰۰۸۳۶۸۴۹	تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۲/۶/۱۸	
رشته تحصیلی: الهیات - فقه و مبانی حقوق		
استاد / استادان راهنما: دکتر مجید وزیری		
استاد / استادان مشاور: دکتر سید علی پور منوچهری		
<p>چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده):</p> <p>سند یکی از مهمترین و رایج ترین ادله اثبات دعوا می باشد. سندی که به عنوان دلیل اثبات دعوا به دادگاه ارائه داده می شود ممکن است با سایر ادله های ارائه شده تعارض پیدا کند. یکی از مهمترین انواع این تعارضات، تعارض میان سند و شهادت می باشد. حکم تعارض سند رسمی یا معتبر با شهادت در ماده ۱۳۰۹ قانون مدنی این چنین « درمقابل سند رسمی یا سندی که اعتبار آن در محکمه محرز شده، دعوایی که مخالف با مفاد یا مندرجات آن باشد به شهادت اثبات نمی گردد » مشخص شده بود، اما شورای نگهبان این ماده را خلاف موازین شرع دانست و در عمل باعث ابطال آن گردید. با بررسی موضوع و تأمل در ابعاد نظری و به خصوص عملی آن با توجه به حصول علم برای قاضی از طریق سند از یک سو و تقدم علم قاضی بر سایر ادله از طرف دیگر و با توجه به این که اطمینان حاصل از سند رسمی و معتبر، قوی تر از اطمینان حاصل از شهادت می باشد، به این ترتیب به نظر می رسد، در تعارض بین شهادت و سند باید سند را مقدم شمرد البته سندی که در محکمه اصالت آن محرز شده باشد (جعلی نباشد). زیرا سند رسمی در شرایطی ثبت می شود که هنوز دعوایی صورت نگرفته که سند بخواهد برای دعوا ثبت شود ولی شهادت برای اثبات دعواست و قبل از دعوا شهادتی وجود ندارد.</p> <p>در ضمن در شهادت با وجود تمام شرایط شرعی معتبر در شاهد، امکان اشتباه و فراموشی وجود دارد؛ در حالی که چنین احتمالی در سند معتبر به چشم نمی خورد.</p> <p>کلید واژگان: سند، شهادت، ادله اثبات دعوا، تعارض</p>		

مناسب است تاریخ و امضا:
 مناسب نیست

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	چکیده.....
۲.....	فصل اول.....
۲.....	کلیات.....
۴.....	پیشینه تحقیق.....
۵.....	سؤالات تحقیق.....
۵.....	فرضیه ها.....
۵.....	ضرورت تحقیق.....
۶.....	مشکلات تحقیق.....
۶.....	روش تحقیق.....
۶.....	ساختار تحقیق.....
۷.....	قلمرو تحقیق.....
۸.....	بخش دوم : واژه شناسی.....
۸.....	تعریف لغوی دلیل.....
۸.....	تعریف اصطلاحی دلیل.....
۸.....	ادله.....
۹.....	اثبات.....
۹.....	دعوا.....
۱۰.....	تعریف ادله اثبات دعوا.....
۱۱.....	اقسام دلیل در حقوق ایران.....
۱۱.....	بند اول : تقسیم بر مبنای منشأ.....
۱۱.....	بند دوم : تقسیم بر مبنای قدرت اثباتی.....

۱۲	بند سوم : تقسیم بر مبنای سابقه ادله
۱۲	بند چهارم : تقسیم بر مبنای حصری یا غیر حصری بودن ادله
۱۲	بند پنجم : تقسیم بر مبنای ماهیت
۱۳	بند ششم : تقسیم بر مبنای نیاز یا عدم نیاز به استنتاج
۱۳	تعارض
۱۵	سند در اصطلاح
۱۷	فصل دوم
۱۷	بررسی اسناد در فقه و حقوق موضوعه
۱۸	بخش اول : اهمیت اسناد
۱۸	سند
۱۹	تاریخچه سند
۲۲	همجده دستور درباره تنظیم اسناد تجاری
۲۴	بخش دوم :
۲۴	اقسام سند
۲۴	سند رسمی
۲۵	ارکان سند رسمی
۲۶	۱ - قواعد عمومی ناظر به میزان اعتبار سند
۲۷	۱ - ۱ - قواعد ناظر به اعتبار متن سند
۲۸	۲ - ۱ - قواعد ناظر به اعتبار سایر اجزای سند
۳۱	دوم : قواعد ناظر بر مندرجات مغایر با متن
۳۱	۳ - ۱ - قواعد ناظر به اعتبار ملحقات سند
۳۲	اعتبار مندرجات سند رسمی
۳۳	اعتبار اعلام های مأمور

۳۳	اعتبار اعلام های افراد
۳۴	اعتبار رونوشت یا روگرفت سند رسمی
۳۶	تعارض سند رسمی با سند رسمی
۳۷	تعارض سند رسمی با سند عادی
۴۱	تعارض سند عادی با سند عادی
۴۲	بخش سوم : اسناد عادی
۴۲	مفهوم سند عادی
۴۲	انواع سند عادی
۴۲	اسناد تجاری
۴۲	اسناد عادی گواهی امضا شده
۴۳	اسناد عادی لازم الاجرا
۴۳	نامه خصوصی
۴۳	تفاوت سند رسمی با سند عادی
۴۴	قواعد اختصاصی راجع به میزان اعتبار سند رسمی
۴۵	قواعد اختصاصی راجع به میزان اعتبار سند عادی
۵۰	فصل سوم
۵۰	بررسی شهادت در فقه و حقوق موضوعه
۵۱	بخش اول : اهمیت شهادت
۵۱	تعریف لغوی و اصطلاحی شهادت
۵۱	تعریف بینه
۵۲	اهمیت شهادت در قرآن
۵۵	بررسی اهمیت شهادت در احادیث
۵۵	انواع شهادت

شرایط شاهد :	۵۶
عوامل تضعیف کننده دلیل شهادت	۶۱
الف : دیدگاه حقوق موضوعه	۶۱
ب : دیدگاه فقه امامیه	۶۳
مستند شهادت	۶۴
موانع پذیرش شهادت	۶۵
۱ - دشمنی دراموردنیوی	۶۵
۲ - کثیرالسهو	۶۵
۳ - از پیش خود شهادت دادن	۶۵
رجوع از شهادت	۶۵
رجوع از شهود پیش از صدور حکم	۶۵
رجوع شهود پس از صدور حکم	۶۶
ثبوت دروغگویی شهود	۶۷
بخش دوم:	۶۸
ارزش اثباتی عام شهادت مستقیم	۶۸
ارزش اثباتی شهادت بر شهادت (شهادت غیرمستقیم)	۶۸
میزان تأثیر شهادت به علاوه سوگند دراقناع قاضی	۶۹
تعارض شهادت با کارشناسی	۶۹
تعارض شهادت با تحقیق محلی	۷۱
تعارض شهادت شهود با اماره قضایی	۷۳
تعارض شهادت مستقیم با شهادت به علاوه سوگند	۷۶
تعارض شهادت غیرمستقیم با شهادت به علاوه سوگند	۷۶
تعارض انواع شهادت با شهادتی از همان نوع	۷۷

فصل چهارم	۷۹
تعارض بین سند و شهادت	۷۹
در فقه و حقوق موضوعه	۷۹
بخش اول : تعارضات	۸۰
تعارض ادله اثبات دعوا	۸۰
شرایط تحقق تعارض	۸۰
الف : وجود حداقل دو دلیل	۸۰
ب : تنافی و تکذیب یکدیگر	۸۱
ج : وحدت موضوع	۸۱
د : حجیت ادله (قدرت اثباتی)	۸۱
انواع تعارض	۸۲
تعارض مستقر و غیرمستقر	۸۲
تعارض بسیط و مرکب	۸۲
فرضیات قابل ارائه و راه حل مورد اختیار	۸۲
فرضیات و راه حل های قابل ارائه تعارضات	۸۳
بنداول - راه حل های مشترک با تعارض ادله اثبات احکام	۸۳
بند دوم - راه حل های ویژه تعارض ادله اثبات دعوا	۸۴
راه حل مورد اختیار (راه حل مختلط)	۸۹
بخش دوم	۹۵
تعارض سند با شهادت در حقوق	۹۵
حکم تعارض سند با شهادت در عمل	۹۷
بررسی نظریه ۱۳۷۷/۳۰۲-۷/۱۲۹۰ اداره حقوقی قوه قضاییه	۱۰۰
بند اول : اصل عدم پذیرش شهادت در تعارض با سند	۱۱۱

۱۱۴.....	بند دوم : استنهاها و قرنيه هاى اصل
۱۱۵.....	بررسى تعارض سند با شهادت در حقوق ايران
۱۱۶.....	تعارض ميان سند و شهادت در حقوق كامن لا
۱۱۷.....	تعارض سند با شهادت در حقوق انگليس
۱۱۸.....	رويه قضايى
۱۲۵.....	نتيجه و پيشنهاد
۱۲۸.....	منابع و مآخذ :

چکیده

سند یکی از مهمترین و رایج ترین ادله اثبات دعوا می باشد . سندی که به عنوان دلیل اثبات دعوا به دادگاه ارائه داده می شود ممکن است با سایر ادله های ارائه شده تعارض پیدا کند . یکی از مهمترین انواع این تعارضات ، تعارض میان سند و شهادت می باشد . حکم تعارض سند رسمی یا معتبر با شهادت در ماده ۱۳۰۹ قانون مدنی این چنین « درمقابل سند رسمی یا سندی که اعتبار آن درمحکمه محرز شده ، دعوایی که مخالف با مفاد یا مندرجات آن باشد به شهادت اثبات نمی گردد » مشخص شده بود ، اما شورای نگهبان این ماده را خلاف موازین شرع دانست و درعمل باعث ابطال آن گردید . بابررسی موضوع و تأمل درابعاد نظری و به خصوص عملی آن با توجه به حصول علم برای قاضی از طریق سند از یک سو و تقدم علم قاضی بر سایر ادله از طرف دیگر و باتوجه به این که اطمینان حاصل از سند رسمی و معتبر ، قوی تر از اطمینان حاصل از شهادت می باشد ، به این ترتیب به نظر می رسد ، درتعارض بین شهادت و سند باید سند را مقدم شمرد البته سندی که درمحکمه اصالت آن محرز شده باشد (جعلی نباشد) . زیرا سند رسمی در شرایطی ثبت می شود که هنوز دعوایی صورت نگرفته که سند بخواهد برای دعوا ثبت شود ولی شهادت برای اثبات دعواست و قبل از دعوا شهادتی وجود ندارد .

درضمن درشهادت باوجود تمام شرایط شرعی معتبر در شاهد ، امکان اشتباه و فراموشی وجود دارد ؛ درحالی که چنین احتمالی در سند معتبر به چشم نمی خورد .

کلید واژگان

سند ، شهادت ، ادله اثبات دعوا ، تعارض

فصل اول

کلیات

بخش اول : طرح تحقیق

تعریف مسأله

هنگامی که دعوایی در محکمه اقامه شود و یکی از طرفین ادعایی علیه دیگری داشته باشد، دادرس باید بتواند با وجهه ای قانونی، خویش را قانع نماید تا به نفع یا ضرر مدعی رأی دهد. صرف نظر از طریق اقناع وجدان قاضی، برای این منظور لازم است، مدعی ادعای خود را به طریقی ثابت گرداند.

درغیراین صورت دادرس نمی تواند براساس صرف دادخواست، حکم به نفع مشارالیه انشاء نماید هرچند مدعی دارای حق باشد؛ زیرا علاوه بر مرحله ثبوت حق و وجود حقیقی آن باید این در محکمه به مرحله اثبات هم برسد و به یکی از طرق مقبول صورت آشکار بیابد و از سوی دادرس غیرقابل قبول وانکار تلقی گردد. برای محقق شدن این مرحله بایستی، دلیل کافی ارائه گردد.

گاه میان دلایل تعارض به وجود می آید و هریک دیگری را نفی می کند. یکی از صورت های تعارض ادله، تعارض میان سند و شهادت است. این مسئله به گونه ای در ماده ۱۳۰۹ قانون مدنی ایران مطرح و حکم آن بیان گردیده است: "در مقابل سند رسمی یا سندی که اعتبار آن در محکمه محرز شده، دعوایی که مخالف بامفاد یا مندرجات آن باشد به شهادت اثبات نمی گردد". در سال ۱۳۶۱، کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس شورای اسلامی اصطلاحاتی را در قانون مدنی انجام داد و از جمله مواد ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۱۰ و ۱۳۱۱ را حذف نمود.

اما ماده ۱۳۰۹ در عمل ابقاء گردید. در سال ۱۳۶۷ به دنبال استفسار به شورای عالی قضایی درباره انطباق این ماده با شرع اسلام، شورای نگهبان آن را مخالف موازین شرع دانسته و ابطال ماده مذکور را اعلام نمود.

صدور این نظریه دیدگاه های موافق و مخالف را برانگیخت و هریک به جنبه ای از مسأله پرداختند. با این حال در سال ۱۳۷۰ مجلس شورای اسلامی حذف موارد مذکور و ماده ۱۳۰۹

رادرعمل ابقاء نمود . بدین ترتیب و نظربه عدم تصریح اصلاحات قانون مدنی به ماده مورد نظر ، بحث های موافق و مخالف ادامه یافت .

رویه قضایی نیزدراین خصوص با صدور آراء متفاوت به این اختلاف ها دامن زد . برای بررسی دیدگاه ها و ارزیابی و استنتاج از آن ها مطالعه و شناخت ادله و به ویژه اعتبار اسناد درفقه امامیه به عنوان منبع اصلی حقوق مدنی ایران ، ضروری می باشد . همچنین باتوجه به ضرورت عدم مغایرت کلیه قوانین و مقررات با موازین شرعی نقاط مبهم زیادی درخصوص اسناد وجود دارد که موجب ایجاد تعارض بشهادت گردیده است که باید براساس ضوابط فقه امامیه ودرچهارچوب نظام حقوقی ایران و باتوجه به نیازها و مقتضیات زمان رفع مشکل نمود .

پیشینه تحقیق

شهادت به عنوان یکی از ادله ازگذشته مورد توجه فقها قرارگرفته ودرمعتبرترین متون فقهی مبحث شهادت گنجانده شدوعلاوه برآن دربحث قضاوم دراین زمینه بررسی و مطالعه فراوان صورت گرفته است .

درخصوص سند هرچند درفقه به عنوان دلیل ذکری به میان نیامده است ، مباحث پراکنده ای در کتب فقهی گذشته درمورد سند آمده و فقهای معاصر باتوجه به اهمیت و گسترش استفاده از اسناد دراین خصوص مطالعه و تأمل بسیار بیشتری نموده اند .

در نظام حقوقی ایران نیز حقوقدانان درخصوص سند و شهادت به عنوان ادله اثبات دعوا مطالعه بسیار نموده اند. از جمله آن ها ، محمد جواد ارسطا ، محمد رضا بندرچی ، درباره ی ارزش اثباتی سند رسمی و همچنین سید علی خزائی درباره ی نگرشی نو بر تعارض سند و شهادت درحقوق ایران با مطالعه تطبیقی درفقه امامیه و همچنین بهروز قاسمی درباره ی بررسی تطبیقی تعارض سند وشهادت درحقوق ایران و نظام کامن لا....

سؤالات تحقیق

- ۱- آیا امکان دارد میان ادله اثبات دعوا تعارض ایجاد شود در صورت تعارض حکم آن چیست؟
- ۲- باتوجه به نظریه شورای نگهبان و ابقاء عملی ماده ۱۳۰۹ در اصلاحات ۱۳۷۰ حکم تعارض سند و شهادت در حقوق ایران چیست؟

فرضیه ها

- ۱- دربرخی موارد میان ادله اثبات دعوا تعارض ایجاد شود که دربرخی از موارد تساقط اتفاق می افتاد و دربرخی از موارد دلیل اقوی مقدم می شود.
- ۲- در صورت تعارض سند و شهادت در نظام حقوقی ایران سند مقدم می باشد، مگر در صورت علم قاضی به مفاد یا مندرجات شهادت

ضرورت تحقیق

سند به ویژه سند رسمی در زمان حاضر در نظام های حقوقی مختلف دنیا، از اهمیت فراوانی برخوردار است؛ به گونه ای که برای انعقاد قراردادهای مهم، الزاماً از سند استفاده می شود. شهادت نیز در فقه امامیه و حقوق ایران از مهمترین ادله اثبات دعوا به شمار می رود. قانون مدنی ایران سند و شهادت را از ادله اثبات دعوا می داند. و صراحتاً در ماده ۱۲۵۸ ق.م. به آن اشاره کرده است.

به هرحال مسأله ای که در جامعه بیان می شود اگر مهم باشد ضرورت ایجاب می کند تا بیشتر مورد بحث و مطالعه قرار گیرد و این مسأله تعارض سند و شهادت از این قضیه مستثنی نیست پس ضرورت ایجاب می کند که بیشتر در خصوص این تعارض بحث شود.

مشکلات تحقیق

درباره مبحث شهادت ، در فقه بسیار بحث شده ولی بحث شهادت در حقوق بسیار کمتر مطرح شده است ، برعکس سند در حقوق بسیار مورد بحث قرار گرفته ولی در فقه چندان بحثی از آن صورت نگرفته و این نمونه ای از مشکلات تحقیق پیش رو می باشد . مورد بعدی این است که در بحث تعارض ادله اثبات دعوا نیز منابع کافی وجود ندارد و این نیز مشکل دیگری بر سر راه تحقیق مزبور بوده است .

روش تحقیق

در این پژوهش از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است . روش جمع آوری اطلاعات نیز روش کتابخانه ای و استفاده از فیش برداری از منابع معتبر فقهی و حقوقی بوده است .

ساختار تحقیق

این تحقیق از ۴ فصل تشکیل شده است ، هر فصل زیربخش ها و تقسیمات خاص خودش را دارد.

فصل اول، کلیات است که شامل دو بخش می شود. بخش اول طرح تحقیق و بخش دوم واژه شناسی است .

فصل دوم ، اسناد است که شامل سه بخش می شود. بخش اول که شامل تاریخچه ، اهمیت ، تعاریف سند و ... می شود . بخش دوم شامل اسناد رسمی می شود . بخش سوم شامل اسناد عادی و تعارضات آن می شود .

فصل سوم ، شهادت است که شامل دو بخش می شود . بخش اول مربوط به تعاریف و انواع شهادت و شرایط شاهد و ... می شود و بخش دوم شامل تعارضات موجود در شهادت می باشد .